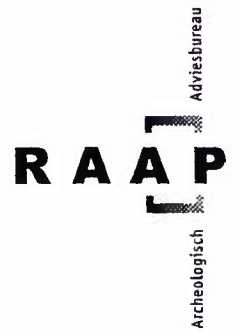

RAAP-RAPPORT 909

**Onderzoeksgebied huis De Hoeve
te Noordijk**

Gemeente Neede

Een inventariserend archeologisch onderzoek

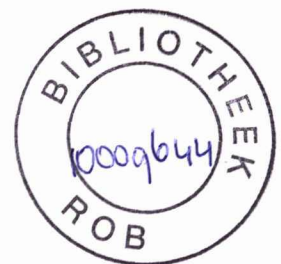
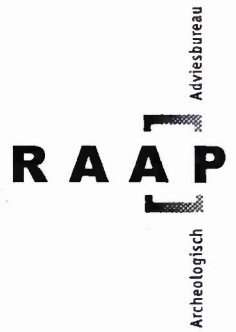

RAAP-RAPPORT 909

**Onderzoeksgebied huis De Hoeve
te Noordijk**

Gemeente Neede

Een inventariserend archeologisch onderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Dienst Landelijk Gebied Gelderland

Project: archeologisch onderzoek onderzoeksgebied huis De Hoeve te Noordijk (gemeente Neede)

Titel: Onderzoeksgebied huis De Hoeve te Noordijk, gemeente Neede; een inventariserend archeologisch onderzoek

Status: eindversie

Datum: juli 2003

Auteur: *drs. H.B.G. Scholte Lubberink*

Bestandsnaam: L:\QXPress\2003\NEE3\RA909-NEE3.qxd

Projectcode: NEE3

Projectleider: drs. H.B.G. Scholte Lubberink

Projectmedewerker: H. Ringenier & drs. R. Schiferti

ARCHIS-waarnemingsnummer: niet van toepassing

Autorisatie:

drs. N.G. Stikker

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2003

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

4	1 Inleiding
	1.1 Kader en doelstelling
	1.2 Onderzoeksgebied
	1.3 Onderzoekopzet en richtlijnen
6	2 Methoden
	2.1 Bureauonderzoek
	2.2 Geofysisch onderzoek
	2.3 Booronderzoek
10	3 Resultaten
	3.1 Bureauonderzoek
	3.2 Veldonderzoek
20	4 Conclusies en aanbevelingen
	4.1 Conclusies
	4.2 Aanbevelingen
22	Literatuur
23	Gebruikte afkortingen
23	Overzicht van figuren
24	Verklarende woordenlijst

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van de Dienst Landelijk Gebied Gelderland heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 20 en 21 november 2002 en 4 maart 2003 een inventariserend archeologisch onderzoek verricht naar de verdwenen havezate huis De Hoeve te Noordijk, gemeente Neede. Het doel van het onderzoek was het opsporen van de locatie en het in beeld brengen van archeologische resten van huis De Hoeve. De onderzoeksgegevens zullen een rol spelen in een nieuwe TRAP-route. Afhankelijk van de ligging en aard van eventuele archeologische resten zal bekeken worden of het terrein van huis De Hoeve in aanmerking komt voor een vorm van inrichting en toeristisch-recreatieve ontsluiting.

Het onderzoek was mogelijk dankzij de medewerking van de grondeigenaren: de familie B. Dekkers, de familie H. Hennink en camping D'n Eversman te Noordijk.

1.2 Onderzoeksgebied

Voor aanvang van het onderzoek was de locatie van de havezate huis De Hoeve slechts bij benadering bekend. Duidelijk was dat het huis op of in de omgeving van camping D'n Eversman in Noordijk heeft gestaan. Camping D'n Eversman is aangegeven op kaartblad 34D van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000). Op basis van het bureauonderzoek en gegevens van de heer G. Stokkers te Noordijk zijn twee onderzoekslocaties geselecteerd (figuur 1). Locatie 1 ligt op het terrein van camping D'n Eversman (centrumcoördinaat 236.410/462.000). Deze locatie was als kampeerweide in gebruik. Een deel van dit terrein was ontoegankelijk voor onderzoek vanwege de aanwezigheid van stacaravans. Locatie 2 ligt ten zuiden van erve De Koetsier (centrumcoördinaat 236.320/461.900). Deze locatie bestond ten tijde van het onderzoek deels uit een gazon en deels uit een maïsakker. Centraal in deze onderzoekslocatie ligt een enkele meters hoge aarden wal met een breedte van ongeveer 7,5 m. Ter plaatse van de wal is geen archeologisch onderzoek mogelijk. Dit geldt in belangrijke mate ook voor het aangrenzende deel van camping D'n Eversman, waar vanwege stacaravans niet of nauwelijks onderzoek mogelijk is.

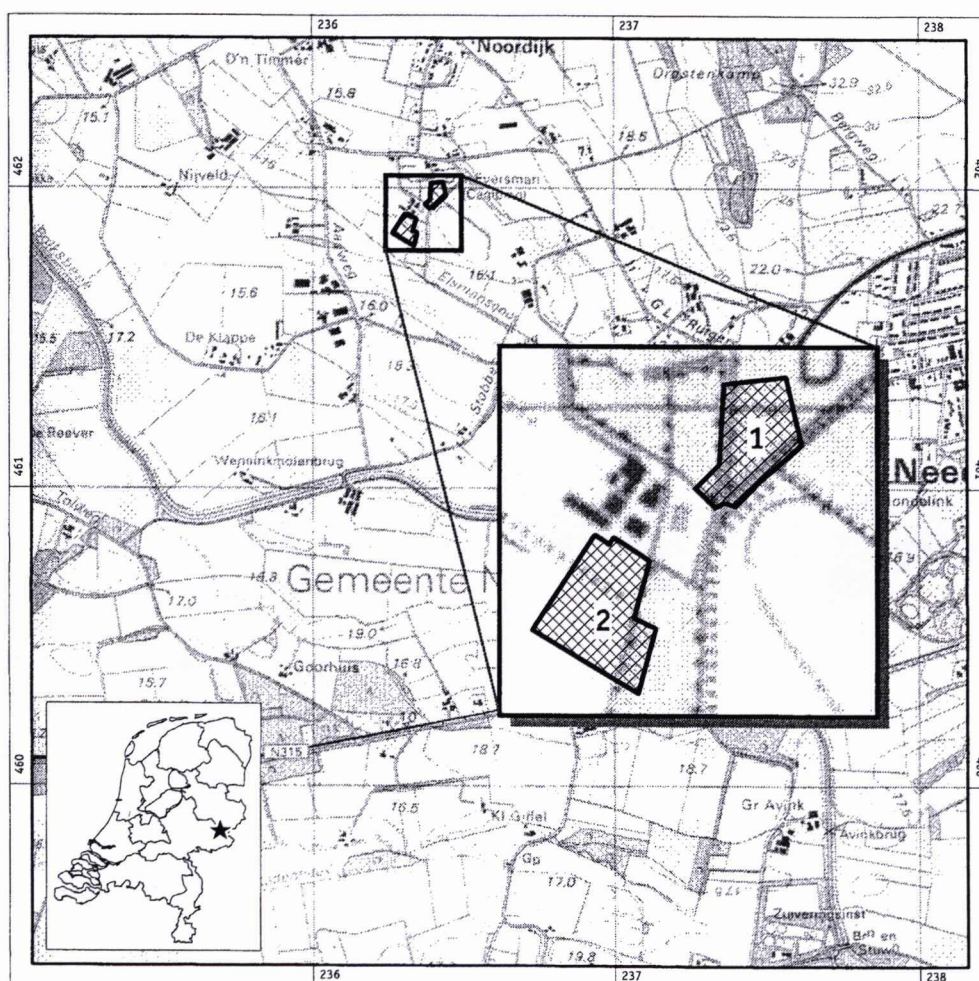
1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Onderhavig onderzoek bestond uit een beknopt bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek bestond uit een karterend booronderzoek.

Tijdens het booronderzoek zijn op locatie 2 ten zuiden van erva De Koetsier resten van een gedempte gracht aangetroffen. Op deze onderzoekslocatie heeft vervolgens geofysisch onderzoek plaatsgevonden.

Het inventariserend archeologisch onderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het *Handboek ROB-specificaties* (Brinkkemper e.a., 1998) en (waar mogelijk) conform de *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie* (Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001).

Enkele vaktermen worden achter in dit rapport beschreven (zie verklarende woordenlijst).

Figuur 1. De ligging van het onderzoeksgebied (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).

2 Methoden

2.1 Bureauonderzoek

Voorafgaand aan archeologisch veldonderzoek wordt in de regel bureau- of vooronderzoek uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek zijn diverse gegevens met betrekking tot het onderzoeksgebied geïnventariseerd en bestudeerd.

Bureauonderzoek is van belang omdat het inzicht verschaft in de landschappelijke en archeologische karakteristieken van een gebied. Dit inzicht vormt een belangrijke leidraad voor de planning en uitvoering van het veldonderzoek. Omdat tijdens de archeologische inventarisatie ten behoeve van het Milieuzorggebied Neede-Borculo reeds een belangrijk deel van de gegevens met betrekking tot huis De Hoeve was verzameld (Scholte Lubberink, 1999), kon worden volstaan met een beperkt bureauonderzoek. De volgende bronnen zijn geraadpleegd:

- geologische, geomorfologische en bodemkaarten (Van den Berg e.a., 2000; Kleinsman & Ten Cate, 1979; Stiboka, 1979);
- topografische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tussen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, kap. ingr. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. ingr. M.A. Snoeck, H.J. van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783 (Hottingerkaarten, schaal 1:14.400; Rijksarchief Den Haag);
- de Topografische en Militaire kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, schaal 1:50.000, opname 1830-1855 (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990);
- Chromotopografische kaart des Rijks schaal 1:25.000, blad no. 436 Borculo: verkend 1880 en 1886, gedeeltelijk herzien 1900 (ROBAS Producties, 1989);
- Kadastrale minuut 1832 (Rijksarchief Gelderland, Arnhem);
- gegevens met betrekking tot de vermoedelijke locatie van het terrein van huis De Hoeve beschikbaar gesteld door de heer G. Stokkers te Noordijk;
- literatuur met betrekking tot (de omgeving van) huis De Hoeve (zie literatuurlijst).

2.2 Geofysisch onderzoek

In de geofysica worden op de aarde (=geo) natuurkundige (=fysica) meettechnieken toegepast. Deze meettechnieken zijn veelzijdig: er kunnen elektrische, magnetische, akoestische, radioactieve of elektromagnetische metingen verricht worden. Met behulp van geofysische metingen kunnen eventuele structuren in de bodem opgespoord worden. Een bodem met homogene eigenschappen levert overal dezelfde meetwaarde op. Afwijkende verschijnselen in de bodem, zoals een muur of gedempte gracht, veroorzaken afwijkende meetwaarden (anomalieën).

Patronen in deze anomalieën kunnen wijzen op de aanwezigheid van archeologische resten in de ondergrond.

De in de archeologie toegepaste geofysische methoden zijn erop gericht om op non-destructieve wijze inzicht te verkrijgen in de aanwezigheid en omvang van meetbare archeologische verschijnselen in de bodem. Om geofysisch onderzoek met succes voor de beantwoording van archeologische vragen te kunnen toepassen, moeten de archeologische resten:

- wat betreft hun meetwaarde voldoende contrast met de omgeving vertonen;
- zich niet te diep onder de oppervlakte bevinden;
- te onderscheiden zijn van eventuele andere (natuurlijke of antropogene) verstoringen.

Tijdens het geofysische onderzoek in het veld worden meetgegevens opgeslagen in een veldcomputer. Deze gegevens kunnen reeds in het veld bewerkt worden tot kaarten die weer gebruikt worden ten behoeve van de planning van bijvoorbeeld het booronderzoek. Voor de uitwerking worden de meetgegevens gecombineerd met de overige onderzoeksgegevens, zoals verkregen uit het veldonderzoek (bijvoorbeeld boringen en hoogtemetingen) en/of bureauonderzoek (bijvoorbeeld historisch kaartmateriaal).

De resultaten van de metingen worden zichtbaar gemaakt aan de hand van een kleurenkaart. Op de kleurenkaart worden de hoge meetwaarden met roodtinten en de lage meetwaarden met blauwtinten weergegeven. Voor tussenliggende waarden wordt een geleidelijke kleurovergang van blauw, groen, geel, oranje, rood naar roodbruin gebruikt. Op een kleurenkaart kunnen bepaalde structuren worden geaccentueerd met behulp van isolijnen (lijnen van gelijke meetwaarde) en/of schaduwing. Op deze manier kunnen details duidelijker zichtbaar worden gemaakt en kan de 'leesbaarheid' van de kaart (bijvoorbeeld het weergeven van een opgevulde gracht met blauwtinten) worden vergroot. Tijdens onderhavig onderzoek is gebruikgemaakt van weerstandsmetingen.

Weerstandsmetingen

Bij een weerstandsmeting wordt de elektrische weerstand van de bodem gemeten. Hierbij gaat het om het vaststellen van een verschil in weerstand tussen de archeologische verschijnselen en het omringende bodemmateriaal. De weerstandswaarde wordt hoofdzakelijk bepaald door de grondsoort en de mate waarin de bodembestanddelen vocht vasthouden. Doordat water goed geleidt, heeft bijvoorbeeld vochtige klei een lagere weerstand dan droog zand. Organisch materiaal (zoals een humeuze grachtvulling) houdt veel vocht vast en levert daardoor ook lagere weerstandswaarden op. Een muur daarentegen houdt in het algemeen minder vocht vast en levert in de metingen hogere weerstandswaarden op dan het omringende bodemmateriaal. Lijnvormige structuren, zoals muren, uitbraaksleuven, sloten en grachten, zijn in de metingen meestal gemakkelijker te herkennen dan willekeurig verspreide bodemsporen (bijvoorbeeld ondiepe kuilen). Een opgebrachte laag of sterk verstoorde bovengrond kan de waarde van de metingen en het weerstandspatroon overigens in hoge mate beïnvloeden.

De weerstandsmetingen worden uitgevoerd met behulp van een RM15 weerstandsmeter met ingebouwde datalogger (geautomatiseerde dataopslag). De metingen worden uitgevoerd met behulp van vier elektroden. Twee elektroden staan gedurende de meting vast op één plaats buiten het te onderzoeken terrein. De twee andere zijn mobiel en worden op regelmatige afstanden binnen het te onderzoeken terrein in de grond gestoken. De mobiele elektroden bepalen de waarde van de meting: via een van deze elektroden wordt stroom de grond ingestuurd, terwijl de andere elektrode de spanning meet. Hieruit wordt dan de weerstand berekend. De afstand tussen de twee mobiele elektroden (elektrodenafstand) bepaalt tot welke diepte gemeten wordt. In het geval gewerkt wordt met een afstand van één meter, wordt de weerstand gemeten vanaf de oppervlakte tot ongeveer één meter diepte. Niet de weerstand op een bepaalde diepte wordt gemeten, maar de weerstand van een bodemvolume. Hoe groter de afstand tussen de elektroden, hoe groter het bodemvolume is dat de meetwaarde bepaalt. De kans dat kleine afwijkingen in de meting naar voren komen, is bij een grote elektrodenafstand echter gering(er). Een grote(re) afstand levert doorgaans een minder gedetailleerd meetresultaat op. Bij de RM15 weerstandsmeter kan de elektrodenafstand variëren van 0,25 tot 1,5 m. De gekozen afstand is afhankelijk van de diepte waarop de archeologische sporen worden verwacht en van de verwachte afmeting van deze resten. In de regel wordt echter gemeten met een afstand van 1,0 m.

Omdat een meting op één punt onvoldoende informatie geeft, zijn meerdere metingen noodzakelijk. Hiertoe wordt over het te meten terrein een grid van één bij één meter uitgezet. Op elk kruispunt van dit grid wordt de weerstandswaarde gemeten. Als alle metingen verricht zijn, worden de meetgegevens vanuit de datalogger naar een (veld)computer gezonden. Hierna kunnen de meetgegevens worden bewerkt en op kaart zichtbaar worden gemaakt.

Op het terrein ten zuiden van erve De Koetsier is een gebied met een oppervlakte van 0,32 ha onderzocht door middel van weerstandsmetingen. Er is gemeten in twee blokken. In het zuidelijke blok (de akker) is gemeten tot 1,0 m -Mv. In het noordelijke blok (het gazon ten zuiden van erve De Koetsier) is gemeten tot 1,5 m -Mv.

2.3 Booronderzoek

Het booronderzoek op het terrein van huis De Hoeve bestond uit een karterend booronderzoek (gericht op het opsporen van archeologische resten) en uit booronderzoek ten dienste van het geofysisch onderzoek.

Karterend of gebiedsgericht booronderzoek is vaak de enige methode om vindplaatsen te lokaliseren die op enige diepte onder het maaiveld liggen doordat zij zijn afgedekt door sedimenten, zoals rivierafzettingen, veen en stuifzand, of door een relatief dikke cultuurlaag, zoals een esdek. In deze gevallen is de kans klein dat vondsten door bijvoorbeeld de werking van landbouwmachines aan de oppervlakte terecht komen. Daarnaast is booronderzoek geschikt voor het opsporen van

vindplaatsen in begroeide gebieden, zoals grasland. Grasland kenmerkt zich in vergelijking met akkerland door een slechte vondstzichtbaarheid aan de oppervlakte. Hier kan met behulp van boringen de bodem op het voorkomen van archeologisch materiaal worden onderzocht. Booronderzoek maakt het verder mogelijk de diepteligging, dikte en stratigrafische positie van de archeologische laag of lagen exact te bepalen. Daarnaast is booronderzoek een betrouwbare methode om de mate van antropogene verstering en/of natuurlijke bodemerosie van het te onderzoeken gebied te kunnen bepalen. In beide gevallen kunnen archeologische sporen geheel of gedeeltelijk verdwenen zijn.

Tijdens het booronderzoek zijn in totaal 111 boringen verricht: 36 boringen op het terrein van camping D'n Eversman en 75 boringen ten zuiden van erve De Koetsier. Er is geboord met een met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een guts met een diameter van 3 cm tot maximaal 200 cm -Mv. Alle boringen zijn in het veld op een veldkaart ingetekend. De profielen zijn aan de hand van een standaardformulier beschreven. Genoteerd zijn onder andere de diepte, textuur, kleur, samenstelling van bodemverschijnselen en de aan- of afwezigheid van archeologische indicatoren (zoals aardewerk, bot en baksteen). Na het boren zijn de boorgaten zorgvuldig dichtgemaakt.

Gegevens uit het karterend booronderzoek zijn van groot belang voor de interpretatie van de resultaten van een geofysisch onderzoek. De opbouw van de bodem en de aard van het bodemmateriaal kunnen het meetresultaat namelijk sterk beïnvloeden. Daarnaast is het booronderzoek van belang om informatie te verkrijgen over de aard en diepteligging van structuren die bij een geofysisch onderzoek in kaart zijn gebracht. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan puinlagen, muren of grachten. Verder kan het booronderzoek gegevens opleveren die tijdens een geofysisch onderzoek, bijvoorbeeld vanwege een te diepe ligging of een te droge bodem, niet waargenomen zijn.

3 Resultaten van het onderzoek

3.1 Bureauonderzoek

3.1.1 Landschap

De onderzochte terreinen liggen ter hoogte van camping D'n Eversman en erve De Koetsier ten zuiden van Noordijk, niet ver ten noorden van de Elsmansgoot. Camping D'n Eversman ligt in een langgerekte laagte tussen twee eenmansessen: de Hoeverbraak in het oosten en de Hoeverkamp in het westen (figuur 2). De Hoeverbraak verheft zich tot ongeveer 17,8 m +NAP, de Hoeverkamp heeft een hoogte van ongeveer 17,0 m +NAP. Het huidige erve De Koetsier is gebouwd op het oostelijke deel van de Hoeverkamp (zie § 3.1.2). Het laaggelegen gebied ten zuiden van deze eenmansessen, de Hoevermaat, heeft een hoogte van ongeveer 16,0 m +NAP. In geomorfologisch opzicht behoren de Hoeverkamp en de Hoeverbraak tot de dekzandruggen met een oud bouwlanddek (Kleinsman & Ten Cate, 1979: code 3K14). De Hoevermaat is geclassificeerd als een dalvormige laagte zonder veen (Kleinsman & Ten Cate, 1979: code 2R2). In bodemkundig opzicht betreft het respectievelijk gebieden met hoge zwarte enkeerdgronden en een lage grondwaterstand (Stiboka, 1979: code zEZ23, grondwatertrap VII) en beekerdgronden met een hoge grondwaterstand (Stiboka, 1979: code pZg23, grondwatertrap III).

3.1.2 Historie

Over de geschiedenis van huis De Hoeve en zijn bewoners is nog maar weinig bekend. In de Late Middeleeuwen was De Hoeve vermoedelijk de woonplaats van het adellijke geslacht Van der Hoeven. Telgen uit dit geslacht komen tussen 1394 en 1509 voor in schriftelijke bronnen met betrekking tot Neede en Noordijk (Krooshof, 1983; Smit, 1984). Het geslacht Van der Hoeven had van oudsher zitting in de ridderschap van de heerlijkheid Borculo. In 1449 wordt Johan ter Huemen (Ter Hoeve) als lid van de ridderschap van de heerlijkheid Borculo vermeld (Martens van Sevenhoven, 1924). Hoewel de havezate De Hoeve pas in 1576 wordt vermeld, mag aangenomen worden dat het geslacht Van der Hoeven in de Late Middeleeuwen reeds een adellijke havezate bewoonde. Tot 1576 was huis De Hoeve vermoedelijk een vrij, eigen (allodiaal) goed. Vanaf dat jaar tot de afschaffing van het leenstelsel in 1795 wordt het goed De Hoeve in de Gelderse leenakten vermeld als een Gelders leen. Krooshof (1983) en Smit (1984) geven een opsomming van de eigenaren van De Hoeve tot 1795. Smit (1984) betwijfelt of huis De Hoeve zijn status als adellijke havezate in 1576 heeft behouden. In het verpondingsregister

Onderzoeksgebied huis De Hoeve te Noordijk Gemeente Neede

Projectie kadastrale minuut (1832) op de huidige topografie

legenda

- bebouwing 1832
 - kadastrale minuut (1832)
 - huidige bebouwing
 - huidige topografie
 - grens onderzoeksgebied
- De Hoeverbraak** toponiem 1832

Figuur 2. De kadastrale minuut van 1832 geprojecteerd op de huidige topografie.

van 1646 wordt De Hoeve echter nog steeds aangeduid als havezate. De omvang van het goed was echter bijzonder gering: 30,5 schepels gezaai en drie koeweiden (IJspeerd, 1981). Dit komt overeen met een omvang van 3,721 ha bouwland en 2,61 ha weidegrond (één Borculose schepel = 0,1220 ha, één Borculose koeweide = 0,8689 ha; Mentink, 2000). Het goed De Hoeve was dus aanzienlijk kleiner dan een gemiddeld Noordijks boerenerf, dat circa 6,1 ha bouwland en 4,43 ha weidegrond omvatte.

Over het uiterlijk van huis De Hoeve is niets bekend. Onduidelijk is ook wanneer het is verdwenen. Op de Hottingerkaart uit 1783 is De Hoeve niet afgebeeld. Op de kadastrale minuut van 1832 is het huis ook niet afgebeeld (figuur 2). Op het minuutplan staan wel de erven De Hoeveschuppe en De Koetsier aangegeven. De Hoeveschuppe is in de 19e eeuw verdwenen, erve De Koetsier is in de 20e eeuw verplaatst naar de oostzijde van de Hoeverkamp. Oorspronkelijk lag dit erf in de laagte ten oosten van deze kamp, iets ten noorden van het huidige zwembad van camping D'n Eversman. De heer G. Stokkers uit Noordijk meldde dat in zijn jeugd ter hoogte van het voormalige erf De Hoeveschuppe nog een brede gracht aanwezig was. Op de kadastrale minuut staat op deze plaats een klein afgerond, veelhoekig perceel aangegeven. Stokkers vermoedt dat het om de locatie van de verdwenen havezate De Hoeve gaat (onderzoekslocatie 2). Daarnaast is op de kadastrale minuut ten oosten van erve De Koetsier een klein, min of meer rechthoekig perceel getekend, dat eventueel als alternatieve locatie gezien kan worden (onderzoekslocatie 1).

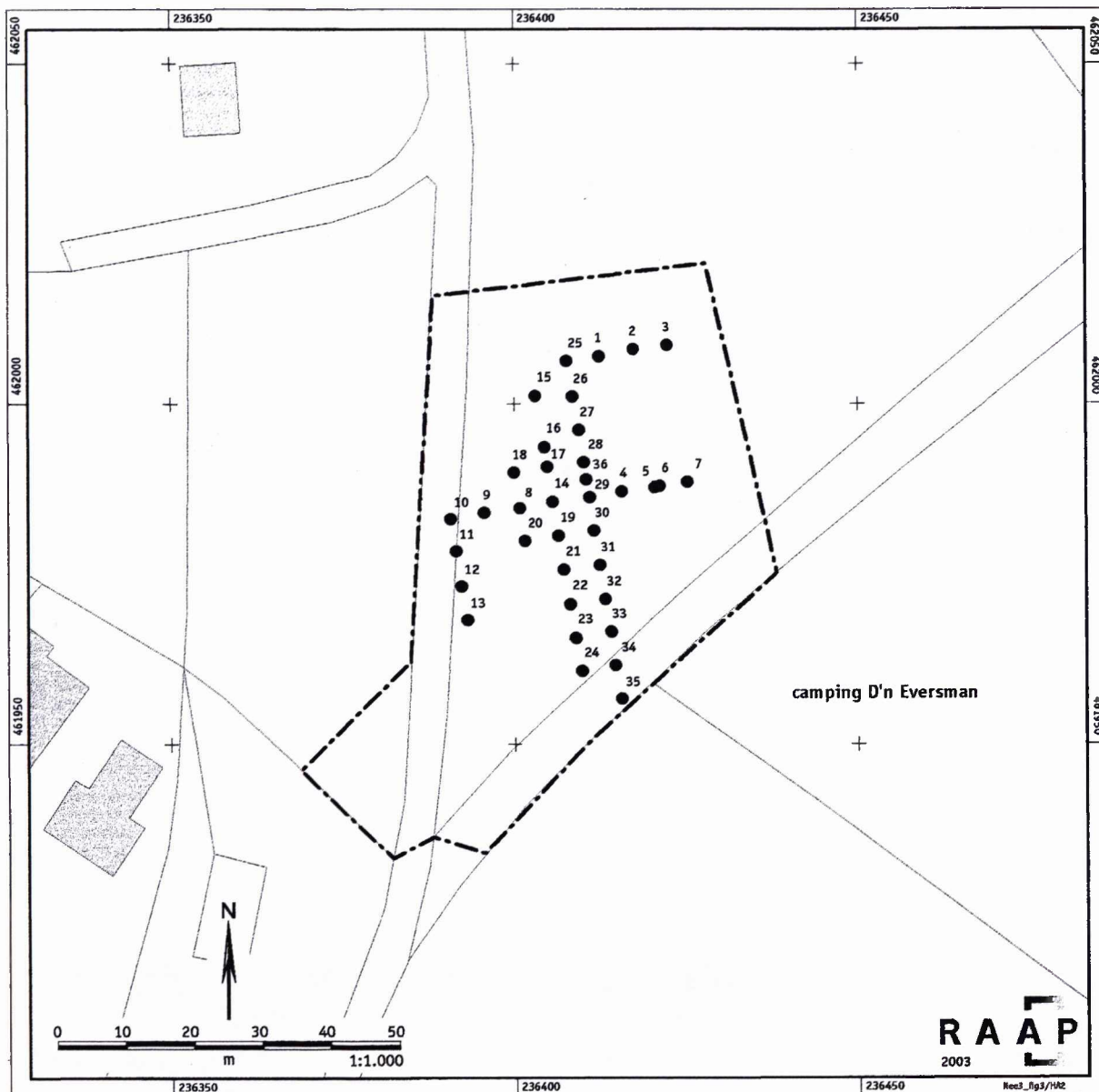
3.2 Veldonderzoek

3.2.1 Karterend booronderzoek

Camping D'n Eversman

Op camping D'n Eversman heeft booronderzoek plaatsgevonden op een kampeerweide in het gebied tussen de kantine en het zwembad. Hier zijn tijdens het karterend booronderzoek 36 boringen verricht (figuur 3). Tijdens het onderzoek is geconstateerd dat de natuurlijke bodem op dit terrein een beekerdgrond is. Vastgesteld is dat het terrein grotendeels is opgehoogd met een laag bruingrijs, humeus zand met een dikte van 50 tot meer dan 100 cm en dat de natuurlijke bodem op de meeste plaatsen als gevolg van diepe bodembewerking is verstoord. De verstoringdiepte varieert van 35 tot 120 cm -Mv. Dit komt overeen met berichten in de literatuur dat in het kader van de ruilverkaveling Neederberg in de jaren 50 van de 20e eeuw op het terrein van de huidige camping D'n Eversman diepe bodembewerking (afgraving, ophoging en doorspitten) heeft plaatsgevonden (Krooshof, 1983).

Op onderzoekslocatie 1 is in twee boringen een gedempte sloot aangetroffen (figuur 3: boringen 4 en 6). De ouderdom van deze sloten is onduidelijk, evenals hun archeologische relevantie. Mogelijk betreft het sloten die nog op de kadastrale minuut van 1832 zijn weergegeven (figuur 2). In de overige boringen zijn geen aanwijzingen aangetroffen voor de aanwezigheid van archeologische resten.

**Onderzoeksgebied huis De Hoeve te Noordijk
Gemeente Neede**

Boorpuntenkaart camping D'n Eversman (locatie 1)

legenda

- boring
- 12 boomummer
- - - - - grens onderzoeksgebied

Figuur 3. Boorpuntenkaart Camping D'n Eversman (onderzoekslocatie 1).

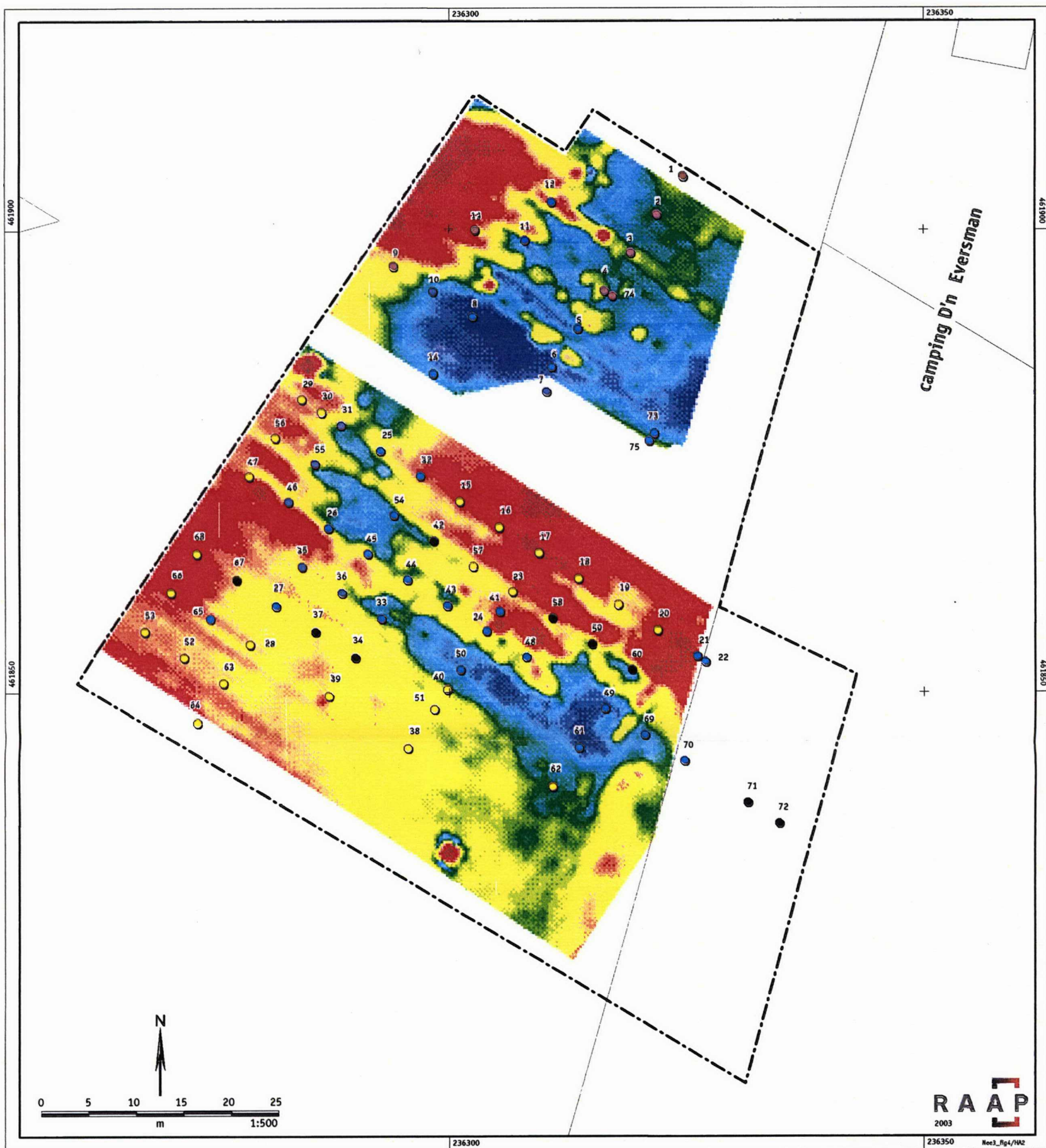
Erve De Koetsier

Het booronderzoek nabij erve De Koetsier is geconcentreerd op een terrein ten zuiden van de bebouwing, waar volgens de heer G. Stokkers in de eerste helft van de 20e eeuw nog een brede gracht aanwezig was. Dit terrein bestaat uit twee delen: in het noorden een grasveld behorend bij de tuin rond erve De Koetsier en de maïsakker ten zuiden daarvan. Het grasveld beslaat het oostelijke deel van de Hoeverkamp en een deel van de voormalige Hoevermaat (figuur 2).

Tijdens het booronderzoek is geconstateerd dat het grasveld in bodemkundig opzicht bestaat uit hoge zwarte enkeerdgronden. Uit boringen aan de rand van de Hoeverkamp blijkt dat hier sprake is van een bruingrijs esdek met een dikte van 50 tot 60 cm (figuur 4: boringen 9 en 13). Onder het esdek bevindt zich de C-horizont van een beekerdgrond. Het terrein ten oosten van de Hoeverkamp is in het verleden sterk opgehoogd met humeus zand. Dit 50 tot 150 cm dikke pakket zand is niet of nauwelijks te onderscheiden van het aangrenzende esdek op de Hoeverkamp (figuur 4: boringen 1 t/m 8, 10, 11, 12, 14, 73, 74 en 75). Het is mogelijk dat het opgebrachte materiaal tijdens een egalisatie van de Hoeverkamp in de laagte ernaast is geschoven of dat het om materiaal gaat dat afkomstig is van een andere es in de nabije omgeving. In vier boringen is onder het humeuze zandpakket een restant van een beekerdgrond aangetroffen (figuur 4: boringen 1 t/m 4). In de overige boringen is onder het ophogingspakket de vulling van een gracht aanwezig (figuur 4).

De akker in het zuiden van het onderzochte terrein bestaat in bodemkundig opzicht uit beekerdgronden. Daar waar het natuurlijke bodemprofiel niet is aangetast door archeologische sporen of recente, diepe bodemingrepen, is sprake van een bouwvoor met een dikte van 25 tot 40 cm op geel zand met roestvlekken (beekerdgrond; figuur 4). In het noordelijke deel van de akker is de top van de bouwvoor lichter van kleur dan de basis. Dit kan samenhangen met het opbrengen van een dunne laag zand tijdens het dempen van de hier aanwezige gracht.

In een groot aantal boringen is de vulling van een gedempte gracht aangetroffen. De vulling bestaat uit een pakket humeus, donkerbruingrijs zand waarvan de dikte varieert van 110 cm in het zuiden tot 190 cm in het noorden van het onderzochte terrein. Onder de grachtvulling is op veel plaatsen een venige grachtbodem aanwezig uit de tijd dat de gracht nog watervoerend was (figuur 4). De dikte van het veen varieert van ongeveer 5 tot 50 cm. Hierbij moet opgemerkt worden dat de veenlaag door het gewicht van de grachtvulling waarschijnlijk compacter is geworden en derhalve oorspronkelijk dikker zal zijn geweest. Langs de randen van de gracht is op veel plaatsen een talud aangetroffen; hier ontbreekt een venige grachtbodem en is in de meeste gevallen slechts sprake van een humeuze grachtvulling (figuur 4). In twee boringen is massief hout aangetroffen (figuur 4: boringen 21 en 31). Dit kan duiden op de aanwezigheid van resten van een beschoeiing.

**Onderzoeksgebied huis De Hoeve te Noordijk
Gemeente Neebe**

Resultaten onderzoek Erve De Koetsier (locatie 2): bodemgesteldheid en weerstandsmetingen

legenda

boringen

- met een beekerdgrond (A/C-profiel)
- met een esdek of ophogingspakket
- met een grachtvulling
- met een grachtalud
- met een grondspoor of recent verstoord bodemprofiel
- 12 boomnummer

weerstand

overig

--- grens onderzoeksgebied

Figuur 4. Resultaten onderzoek Erve De Koetsier (onderzoeklocatie 2): bodemgesteldheid en weerstandsmetingen.

In de noordwesthoek en zuidwesthoek van het onderzoeksgebied zijn in boringen eveneens grondsporen aangetroffen, waarvan de vulling overeenkomsten vertoont met die van de gedempte gracht. In de noordwesthoek betreft het een meer dan 200 cm dik pakket humeus zand (figuur 4: boringen 11 en 12). In de zuidwesthoek gaat het om een ongeveer 120 cm dik pakket humeus zand op een 10 tot 20 cm dikke veenlaag (figuur 4: boringen 27 en 65). Mogelijk gaat het om relatief smalle, gedempte watergangen die met de gracht in verbinding stonden. Een andere optie is dat het om één of twee gedempte vijvers gaat.

Verder is in negen boringen een diepe verstoring van het natuurlijke bodemprofiel vastgesteld (figuur 4). Het is niet in alle gevallen duidelijk of het om grondsporen met een archeologische relevantie of om verstoringen door recente bodembewerking gaat. In het geval van de boringen 42, 58, 59 en 60 kan het eventueel om één of meerdere (archeologische) grondsporen gaan, bijvoorbeeld greppels. Bij de boringen 34, 37, 67, 71 en 72 wordt een recente verstoring waarschijnlijker geacht.

Tijdens het booronderzoek is in de grachtvulling in verscheidene boringen (baksteen-)puin en mortel aangetroffen (figuur 5). Het betreft vermoedelijk slooppuin van verdwenen (bakstenen) gebouwen. Het gaat vrijwel altijd om relatief geringe hoeveelheden, dat wil zeggen één tot enkele kleine brokjes puin of dunne puinlaagjes, of enkele grotere brokken puin. In een klein aantal boringen was sprake van een dikkere puinlaag of ondoordringbaar puin (figuur 5: boringen 4, 12, 33, 46, 48 en 73). In het gebied buiten de gracht is niet of nauwelijks puin gevonden.

3.2.2 Weerstandsonderzoek

Op basis van de resultaten van het booronderzoek heeft in het gebied waar een gedempte gracht is aangetroffen een weerstandsonderzoek plaatsgevonden. Het doel van dit onderzoek was het verschaffen van een beter inzicht in het verloop van de gracht. Op de figuren 4 en 5 is het resultaat van de metingen weergegeven. De rode en gele tinten duiden op relatief droge en zandige bodems met hoge weerstandswaarden. De blauwe en groene tinten duiden op vochtige tot natte bodems met lage weerstandswaarden. In de akker in het zuidelijke deel van het onderzochte gebied tekent zich duidelijk het verloop van de gedempte gracht af als een gebogen zone van lage weerstandswaarden met een breedte van ongeveer 8 tot 10 m. In het noordelijke deel van het onderzochte terrein is het beeld iets minder duidelijk als gevolg van de ophoging die hier heeft plaatsgevonden. Uit de zone met zeer lage weerstandswaarden direct ten westen en noorden van de hier aanwezige wal blijkt wel dat de gracht zich in dit deel van het terrein voortzet, in oostelijke richting afbuigt en een 40 m breed en meer dan 45 m lang ovaal vormt. Daarnaast loopt vanaf het noordwesten van dit ovaal een smalle baan van lage weerstandswaarden in noordelijke richting. Het is niet uitgesloten dat het eveneens om een gedempte watergang (sloot of gracht) gaat, die in verbinding stond met de gracht.

3.2.3 Interpretatie

Door middel van booronderzoek en geofysisch onderzoek is de waarschijnlijke locatie van huis De Hoeve bepaald en is de gracht rondom het huis voor een belangrijk deel in kaart gebracht (figuur 6). De ligging en vorm van de gracht komt in belangrijke mate overeen met een veelhoekig perceel op de kadastrale minuut van 1832. Op de akker in het zuiden van het onderzoeksgebied zijn de beste resultaten behaald. Hier is de aanwezigheid vastgesteld van een gedempte, noordwest-zuidoost georiënteerde gracht van ongeveer 9 m breed en 150 tot 160 cm diep. In het zuidwesten van het onderzoeksgebied buigt deze gracht af in noordoostelijke richting en loopt tot in het gazon ten zuiden van erve De Koetsier. Direct achter de hier gelegen wal buigt de gracht in zuidoostelijke richting af. Vanwege de aanwezigheid van de wal is het oostelijke deel van de gracht niet onderzocht. Duidelijk is wel dat de zuidoosthoek van de gracht zich op de grens van de akker en camping D'n Eversman bevindt. Op basis van de kadastrale minuut uit 1832 wordt verondersteld dat de gracht van hieruit (grotendeels) onder de wal naar het noorden loopt. Aan deze zijde van de gracht bevond zich oorspronkelijk de toegangsweg naar De Hoeve. Op basis van resultaten kan uitgegaan worden van een asymmetrische gracht met een maximale omvang van 40 bij 50 m (figuur 6). Het is mogelijk dat de vorm van de gracht ronder of ovaler was dan op figuur 6 is weergegeven. De gracht omgeeft een eiland van ongeveer 30 bij 20 m. De zuidzijde van het eiland ligt op de akker, de noordzijde gaat verborgen onder de brede wal ten zuiden van erve De Koetsier. Aangenomen kan worden dat op dit eiland huis De Hoeve heeft gestaan. Resten van fundamenten of muren zijn echter niet aangetroffen. Op het eiland is hoofdzakelijk sprake van een bouwvoor van ongeveer 40 cm dik op de C-horizont van een beekerdgrond. Hoewel bewijzen ontbreken, is het op basis van de vorm en omvang van het veelhoekige perceel (zoals weergegeven op de kadastrale minuut uit 1832) mogelijk dat de gracht aan de oostzijde enigszins smaller was dan in het westen en zuiden.

Opvallend is dat het veelhoekige perceel (zoals weergegeven op de kadastrale minuut uit 1832) aan de noordzijde groter is dan het tijdens onderhavig onderzoek begrensde, omgrachte gebied. Hier stond in 1832 erve De Hoeveschuppe. Vermoedelijk was dit in de 19e eeuw verdwenen erf oorspronkelijk het bouwhuis of bijgebouw van huis De Hoeve. Tijdens het booronderzoek zijn aanwijzingen aangetroffen voor een gracht of sloot ten westen van de Hoeveschuppe (figuur 4: boringen 11 en 12). Het verdere verloop van deze gracht is onduidelijk. Het is mogelijk dat deze gracht de grens van het veelhoekige perceel (zoals weergegeven op de kadastrale minuut uit 1832) volgt en dat de Hoeveschuppe geheel door een smalle gracht of sloot omgeven was. In dat geval zou er sprake zijn van een tweede, kleiner eiland met een bijgebouw.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Het archeologisch onderzoek naar huis De Hoeve te Noordijk was succesvol. De gedempte grachten van het huis zijn tijdens het onderzoek vastgesteld op een terrein ten zuiden van het huidige erve De Koetsier. Het terrein van de voormalige havezate strekt zich uit over twee en mogelijk drie percelen. Het noordelijke deel ligt onder een gazon behorend bij de tuin van erve De Koetsier. Dit deel van het havezatesterrein is in recente tijd opgehoogd met een 75 tot 150 cm dik pakket zand, zodat de archeologische sporen zich op een grotere diepte bevinden dan elders. Het zuidelijke deel van het omgrachte terrein ligt op een akker. De archeologische sporen bevinden zich hier direct onder een ongeveer 40 cm dikke bouwvoor. Op de grens tussen de akker en het gazon ligt een ongeveer 7,5 m brede wal waaronder een groot deel van het havezatesterrein verborgen gaat. Daarnaast lijkt een deel van de oostelijke gracht zich tot op het terrein van camping D'n Eversman uit te strekken. Hier was vanwege de aanwezigheid van stacaravans slechts beperkt onderzoek mogelijk.

Uit het onderzoek blijkt dat huis De Hoeve omgeven was door een ongeveer 9 m brede en 150 tot 160 cm diepe gracht. De gracht had een asymmetrische vorm en besloeg een gebied van maximaal 40 bij 50 m. De gracht omgaf een eiland van ongeveer 20 bij 30 m, waarop oorspronkelijk huis De Hoeve heeft gestaan. De gracht is gedempt met humeus zand waaronder een venige grachtbodem aanwezig is uit de tijd dat de gracht watervoerend was. De venige grachtbodem is van grote archeologische waarde, omdat hierin vermoedelijk de meeste archeologische resten uit de tijd van de bewoning voorkomen. Vermoedelijk bevat ook de grachtvulling archeologische resten. Hierbij moet in eerste instantie gedacht worden aan bouwfragmenten (slooppuin). Verder zijn er aanwijzingen aangetroffen voor de aanwezigheid van resten van een houten beschoeiing of andere houten constructies langs de rand van de gracht.

De ligging en vorm van de gracht komt in belangrijke mate overeen met een veelhoekig perceel op de kadastrale minuut uit 1832. Het is mogelijk dat de vorm van de gracht ronder of ovaler was dan op figuur 6 is weergegeven. Opvallend is dat het veelhoekige perceel (zoals weergegeven op de kadastrale minuut uit 1832) zich verder richting het noorden uitstrekt dan het tijdens onderhavig onderzoek begrensde, omgrachte gebied. In dit meest noordelijke deel van het perceel stond in 1832 erve De Hoeveschuppe. Vermoedelijk was dit in de 19e eeuw verdwenen erf oorspronkelijk het bouwhuis of bijgebouw van huis De Hoeve. Tijdens het booronderzoek zijn aanwijzingen aangetroffen voor een gracht of sloot ten westen

van De Hoeveschuppe. Het is mogelijk dat deze gracht de grens van het veelhoekige perceel (zoals weergegeven op de kadastrale minuut uit 1832) volgt en dat De Hoeveschuppe geheel door een smalle gracht of sloot omgeven was.

Verder kan geconcludeerd worden dat op het eerste gezicht slechts een deel van het terrein van huis De Hoeve geschikt is voor een vorm van inrichting en recreatieve ontsluiting. Het gaat om het zuidelijke deel dat tegenwoordig in gebruik is als maïsakker. Hier kan met relatief eenvoudige middelen al een goed resultaat behaald worden (zie § 4.2). Dit geldt niet voor het noordelijke en meest oostelijke deel van het terrein, waar inrichting vermoedelijk niet zonder relatief grootschalige (cultuurtechnische) ingrepen en eventueel wijziging van de eigendomsverhoudingen gerealiseerd kan worden. Het noordelijke deel ligt in de tuin van erve De Koetsier en gaat voor een belangrijk deel verborgen onder een meters hoge aarden wal. Het meest oostelijke deel van de gracht loopt vlak langs en/of gedeeltelijk onder een rij stacaravans op het terrein van camping D'n Eversman.

4.2 Aanbevelingen

Aanbevolen wordt om het zuidelijke deel van de gracht rond huis De Hoeve door middel van inrichting zichtbaar te maken en door middel van beplanting landschappelijk in te passen. Gezien de ligging van de gracht op een relatief laaggelegen en nat terrein ten noorden van de Elsmansgoot kan eventueel gedacht worden aan het gedeeltelijk verwijderen van de grachtvulling, zodat de gracht (periodiek) weer watervoerend wordt. Hierbij is het van belang dat de venige grachtbodem vanwege zijn verwachte archeologische waarde intact blijft. Dit betekent dat de gracht zeker niet dieper dan 100 cm uitgegraven kan worden. Met het vrijgekomen zand kan (het beschikbare deel van) de voormalige huisplaats licht opgehoogd worden. Voordat dit alles gerealiseerd kan worden, dient eerst de archeologische inhoud en waarde van de grachtvulling vastgesteld te worden door middel van een proefsleuvenonderzoek. Indien hieruit blijkt dat ook de grachtvulling waardevolle archeologische resten bevat, kan het heruitgraven van de gracht beter achterwege blijven. In dat geval moet gekeken worden naar een alternatieve vorm van inrichting.

Wat betreft het noordelijke en oostelijke deel van het terrein van huis De Hoeve wordt aanbevolen om samen met de eigenaren te overleggen of hier een aangepaste vorm van inrichting mogelijk is. Voorwaarde hiervoor is wel dat de brede aarden wal, waaronder een groot deel van het havezateterrein verborgen gaat, verwijderd kan worden. Voor het noordelijke en oostelijke deel van het terrein zou gedacht kunnen worden aan een vorm van tuin-/parkanleg, waarin de contouren van de gracht zichtbaar gemaakt zijn door middel van beplanting. Een tuin- of landschaps-architect zou hiervoor een ontwerp kunnen maken. Indien voor het noordelijke en oostelijke deel geen inrichting mogelijk is, wordt geadviseerd de huidige situatie te handhaven.

Verder wordt aanbevolen om het terrein van huis De Hoeve op te nemen op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland).

Literatuur

- Berg, M.W. van den, C.J. van Houten & C. den Otter**, 2000. *Geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad Enschede West (34W) en Enschede Oost/Glanerbrug (34O/35)*. Nederlands Instituut voor toegepaste geowetenschappen TNO, Utrecht.
- Brinkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Kleinsman, W.B. & J.A.M. ten Cate**, 1979. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartblad 34-35, Enschede-Glanerbrug*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Krooshof, J.**, 1983. De Hoeve. Een verdwenen kasteel. *Old Nee* 11: 20-23.
- Martens van Sevenhoven, G.A.H.**, 1924. De ridderschap van Borculo. *Bijdragen en mededelingen van vereniging Gelre XXVII*: 229-231.
- Mentink, W.J.**, 2000. De pastorie van Gelselaar van 1616 tot en met 1691. Een verkenning op bouwkundig, economisch en sociaal-economisch terrein. *Kleine Reeks. Verhalen over de geschiedenis van stad en heerlijkheid Borculo* 7: 14-42.
- ROBAS Producties**, 1989. *Historische Atlas van Gelderland. Chromotopografische kaart des Rijks 1:25.000*. ROBAS Producties, Den Ilp.
- Scholte Lubberink, H.B.G.**, 1999. Milieuzorggebied Neede-Borculo; archeologische inventarisatie en verwachtingskaart. *RAAP-rapport 373*. Stichting RAAP, Amsterdam.
- Smit, J.G.**, 1984. Nogmaals de havezate De Hoeve. *Old Nee* 13: 11-13.
- Stiboka**, 1979. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 34 West Enschede en 34 Oost Enschede - Glanerbrug*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie**, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties**, 1990. *Grote historische atlas van Nederland 1:50.000. Deel 3 Oost-Nederland 1830-1855*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.
- IJspeerd, O.**, 1981. *Neede. Bijdrage tot een sociaal-geografische beschouwing*. De Walburg Pers, Zutphen.

Gebruikte afkortingen

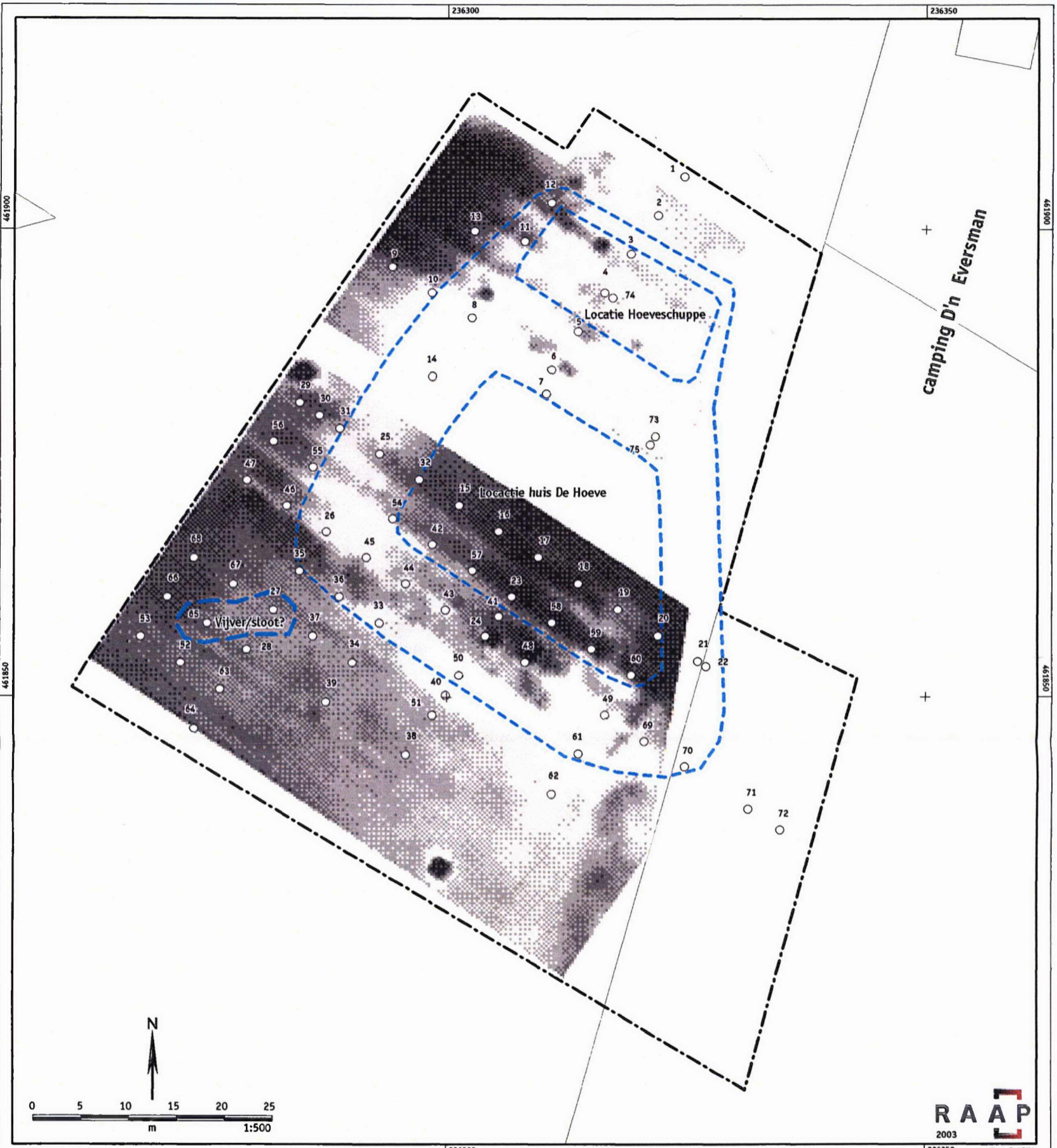
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
Mv	maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
TRAP	Toeristisch-Recreatief Archeologisch Project

Overzicht van figuren

- Figuur 1.** De ligging van het onderzoeksgebied (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** De kadastrale minuut van 1832 geprojecteerd op de huidige topografie.
- Figuur 3.** Boorpuntenkaart Camping D'n Eversman (onderzoekslocatie 1).
- Figuur 4.** Resultaten onderzoek Erve De Koetsier (onderzoekslocatie 2): bodemgesteldheid en weerstandsmetingen.
- Figuur 5.** Resultaten onderzoek Erve De Koetsier (onderzoekslocatie 2): verspreiding puin en weerstandsmetingen.
- Figuur 6.** Interpretatie van de resultaten.

Verklarende woordenlijst

antropogeen	ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/ veroorzaakt)
dekzand	fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente)
enkeerdgronden	dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd
es	oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld
havezate	ridderlijk goed of kasteel in de oostelijke provincies
stratigrafisch	de ligging der lagen betreffend

**Onderzoeksgebied huis De Hoeve te Noordijk
Gemeente Neele**

Interpretatie van de resultaten

legenda

interpretatie

- gereconstrueerde gracht
- vijver of sloot

boringen

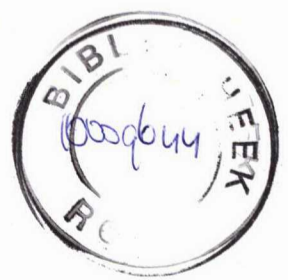
- zonder puin
- 12 boomnummer

weerstand

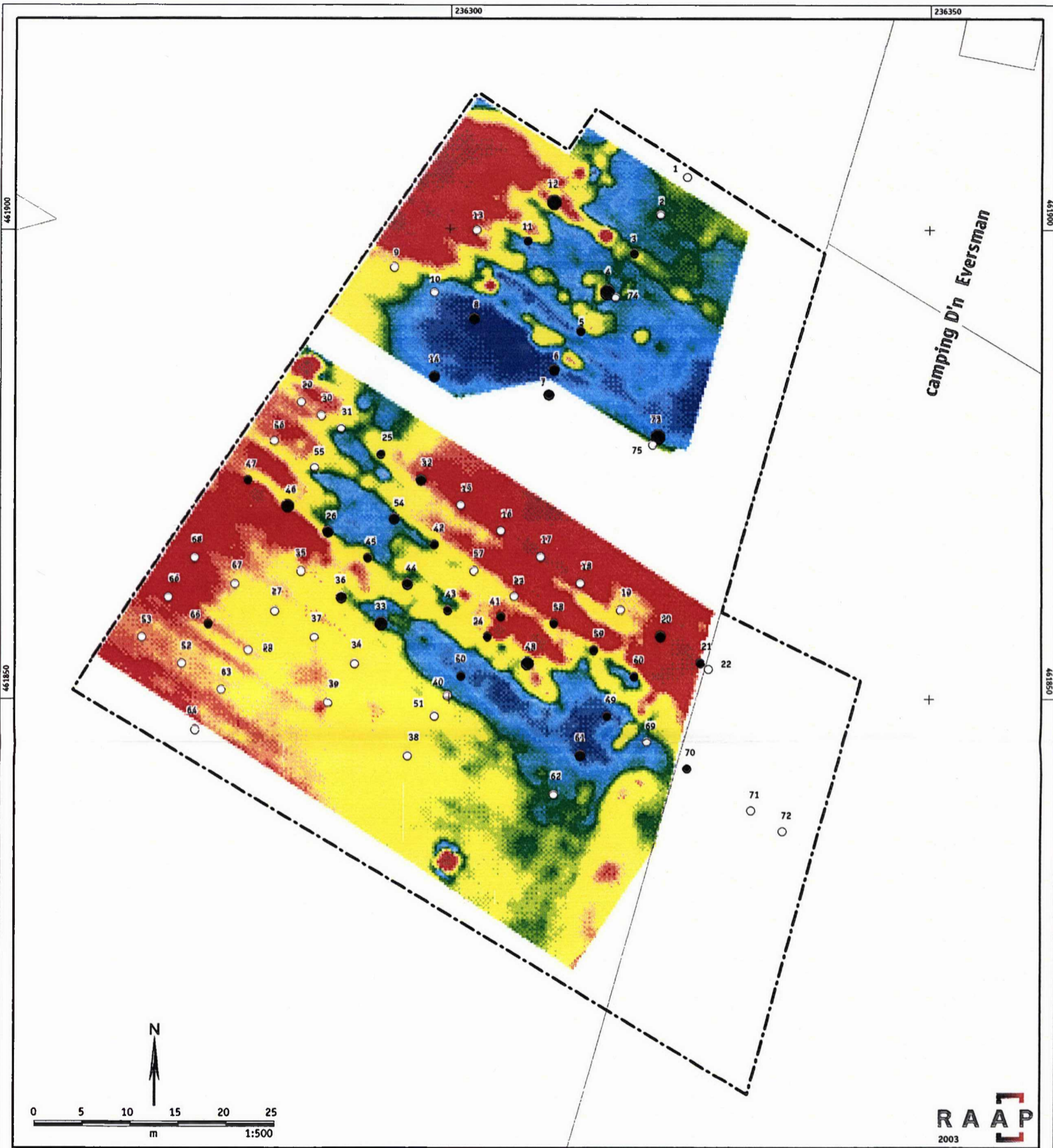

overig

- grens onderzoeksgebied

Figuur 6. Interpretatie van de resultaten.

Figuur 5. Resultaten onderzoek Erve De Koetsier (onderzoeklocatie 2): verspreiding puin en weerstandsmetingen.

**Onderzoeksgebied huis De Hoeve te Noordijk
Gemeente Neede**

Resultaten booronderzoek Erve De Koetsier (locatie 2): verspreiding puin en weerstandsmetingen

legenda

boringen

- zonder puin
- met puinspikkels
- met puinbrokken en/of -laagjes
- met puinlagen
- met ondoordringbaar puin
- 12 boomnummer

weerstand

overig

--- grens onderzoeksgebied

